

RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA AKMEOLOGIYA FANI TARIXI HAQIDA

Aralova Dilafruz Dushaboy qizi

Guliston davlat universiteti tayanch doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16926947>

Annotatsiya. Ushbu tezisda akmeologiya fanining shakllanish va rivojlanish tarixi, uning asosiy nazariy yondashuvlari hamda zamonaviy raqamli ta'lim muhitidagi talqinlari tahlil etilgan. Akmeologiya fanining psixologiya, pedagogika va shaxs rivojlanishi bilan uzviy bog'liqligi, shuningdek, insonning professional yetuklikka erishish jarayonidagi o'rni yoritilgan. Raqamli ta'lim muhiti akmeologik yondashuvni yangi bosqichga olib chiqib, talaba va o'qituvchining interaktiv, moslashuvchan va shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonida yuqori natijalarga erishish imkonini berishi asoslab berilgan. Tadqiqotda raqamli texnologiyalar yordamida akmeologiya fanini o'qitish va amaliyotga tatbiq etishning afzalliklari, shuningdek, bu jarayonda yuzaga keladigan metodik va pedagogik masalalar tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: akmeologiya, raqamli ta'lim muhiti, professional yetuklik, shaxs rivojlanishi, pedagogik innovatsiyalar, interaktiv ta'lim.

Akmeologiya — insonning kasbiy va shaxsiy rivojlanish jarayonida eng yuqori cho'qqilarga erishish qonuniyatlarini o'rganuvchi fan sifatida XX asrning ikkinchi yarmida shakllandi. U dastlab psixologiya, pedagogika, falsafa va sotsiologiya fanlari kesishgan nuqtada paydo bo'lib, keyinchalik mustaqil ilmiy yo'nalishga aylandi. Akmeologiya fanining tarixiy taraqqiyoti davomida inson faoliyatining turli sohalarida professional yetuklikka erishish, ijodiy salohiyatni ro'yobga chiqarish va shaxsiy imkoniyatlarni maksimal darajada rivojlantirish masalalari markaziy o'rinni egalladi.

Bugungi globallashuv va texnologik taraqqiyot sharoitida raqamli ta'lim muhiti akmeologiya fanini o'qitish va tadqiq etishda yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Raqamli texnologiyalar ta'lim jarayonini yanada interaktiv, moslashuvchan va shaxsga yo'naltirilgan shaklga keltirib, ilmiy-nazariy bilimlarni keng auditoriyaga tezkor yetkazish, shuningdek, amaliy ko'nikmalarni masofaviy sharoitda shakllantirish imkonini beradi.

Shu nuqtayi nazardan, raqamli ta'lim muhitida akmeologiya fanining tarixini o'rganish nafaqat ilmiy-nazariy ahamiyatga ega, balki zamonaviy pedagogik amaliyot uchun ham dolzarbdir. Bu yo'nalish o'qituvchi va talabalar o'rtasida yangi turdagi hamkorlik madaniyatini shakllantiradi, kasbiy rivojlanish sur'atini oshiradi va shaxsning har tomonlama kamolotini ta'minlashga xizmat qiladi.

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, har qanday taraqqiy etgan davlatning muvafaqqiyatini belgilab beruvchi omillardan biri pedagoglarning ijodkorlik faoliyatlarini yuqori "cho'qqi"larga olib chiqish bilan uzviy bog'liq. Pedagoglarning tabiatini o'zgartiradigan, ular shaxsini tarkib topishiga ta'sir qiladigan muhim fanlardan bir – bu pedagogik akmeologiya fanidir. Aniqlanishicha, inson shaxsining tarkib topishiga ta'sir qiluvchi kuchli omil – inson orttirgan tajribalarning tarbiya vositasi orqali bolalarga berilishi hodisasidir. Ma'lumki, inson shaxsi juda murakkab psixologik fenomen bo'lib, u kishining individual hayoti davomida ma'lum konkret omillarning ta'siri ostida asta-sekin tarkib topadi. Shu bois ham, akmeologiya – shaxsning rivojlanish va komillikka erishish jarayonini o'rganuvchi maxsus fan hisoblanadi.

Akmeologiya fani tarixiga nazar tashlaydigan bo'lsak, akmeologiyani "kamolot yoki voyaga yetganlik psixologiyasini" bildiruvchi tushuncha sifatida Ribnikov tomonidan 1928-yilda fanga kiritilgan.

Ushbu fanni asoschilari N.V.Kuzmina, A.A.Bodalev, A.A.Derkach, A.P.Sitnikov, V.N.Tarasova, D.I.Tixomirov, L.D.Fokina va boshqa olimlar hisoblanadi.

Ushbu fanning asoschilaridan biri A.A. Bodalev akmeologiyani ikki jihatdan izohlaydi: inson taraqqiyoti psixologiyasining eng muhim bosqichi (kamoloti) sifatida va o'ziga xos fan sifatida. Akmeologiyaning predmeti kasbiy faoliyat ko'nikmalarini oshirish omillari va uni shakllantirishning turli shartlari hamda bosqichlari hisoblanadi[2].

N.V. Kuzmina va A.A. Derkach akmeologiyani mustaqil tadqiqot sohasiga ega bo'lgan fan sifatida e'tirof etadilar va akmeologiyani psixologiya fanlari tizimiga kiritib bo'lmasligining bir qancha sabablarini keltirib asoslaydi. Psixologiya fanlari o'zining o'ziga xosligi bo'yicha analit xususiyatga ega bo'lib, akmeologiya bilan birgalikda ob'ektlarning oldindan ko'ra olish natijasi yaxlitligini o'rganadi[3].

N.V. Kuzmina va D.I. Tixomirov kabi olimlar akmeologiyani ilmiy fanlar majmuasi sifatida belgilaydi, uning o'rganish ob'ekti insonning o'zini o'zi rivojlantirish dinamikasi, o'zini o'zi boshqarishini akmeologiyaning axborot bazasi ularning "texnologik qismida" fanning barcha sohalari - ya'ni ma'lum bir fan yoki mutaxassislik muammolarini muvaffaqiyatli hal qilish uchun qanday harakat qilish kerakligi haqidagi savolga bevosita javob beradigan bilimlar tizimi sifatida talqin qiladi[2].

Rus olimlaridan yana biri A.P. Sitnikovning so'zlariga ko'ra, akmeologiyaning boshqa fanlardan eng muhim farqi bu uning tadqiqot predmeti

sifatida kasbiy mahorat va unga ta'sir qiluvchi omillarni maqsadli tanlash va shu asosda kasbiy mahoratni oshirish tizimlarini takomillashtirishdir.

Boshqacha qilib aytganda, akmeologiya "Kasbiy faoliyatni uning mahsuldorligi nuqtai nazaridan o'rganadi, kasbiy mukammallik cho'qqilarini takomillashtirish va erishish uchun qonuniyatlarni, omillarni ochib beradi. Shu sababli, o'z tadqiqotining ma'lum bir sohasini tavsiflovchi akmeologiya fanining markaziy toifasi - bu akmeologiya fanining konseptual apparatini tashkil etuvchi mahsuldorlik, faoliyat samaradorligi yoki mahorat tushunchalari orqali ochiladigan o'ziga xos jarayon professionalligi toifasi sifatida tushuniladi[4].

Akmeologiya fanining asoschilaridan biri V.N.Tarasovning fikriga ko'ra, «akmeologiya - bu murakkab faoliyat ko'rsatadigan ob'ektlarning sifatli o'zgarishi haqidagi fan. «Akme» atamasi o'zini o'zi rivojlantirish predmetiga aylangan ob'ektning intensiv rivojlanishi davrida sifatning eng yuqori namoyon bo'lishini anglatadi[6].

Zamonaviy ilm-fanda insoniy yuksakliklarning «akme» kategoriyasi bilan bog'liq bir necha talqinlari mavjud. Jumladan, birinchi, «akme» — bu qisqagina hayot kesimini qamrab olsada, ko'p qirrali holat bo'lib, insonning har doim jamiyatda qanchalik o'z o'rniga ega ekanligi, uning biror-bir soha mutaxassisi sifatida olib borayotgan salmoqli faoliyati, shaxs sifatida esa uni o'rab turganlar bilan olib borgan ijtimoiy aloqasida qanchalik boy yoki qashshoqligi, turmush o'rtoq va ota-ona sifatida tayyorlik darajasi bilan bir qatorda yaxshi tomonga o'zgara olish darajasi va eng yashirin ezgu qobiliyatlarini ham ko'rsata olish darajasiga ham bog'liqdir[5]- deb ta'kidlaydi.

Akmeologiya fanining shakllanish va rivojlanish tarixi insonning professional va shaxsiy yetuklikka erishish jarayonini chuqur o'rganishga qaratilgan bo'lib, u pedagogika va psixologiya bilan uzviy bog'liqdir. Zamonaviy raqamli ta'lim muhiti ushbu fan imkoniyatlarini kengaytirib, ilmiy bilimlarni yetkazish, amaliy ko'nikmalarni shakllantirish va ijodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash uchun yangi sharoit yaratadi.

Raqamli texnologiyalar yordamida akmeologik yondashuv interaktivlik, moslashuvchanlik, individual yondashuv va tezkor ma'lumot almashinuvi kabi afzalliklarni ta'lim jarayoniga olib kiradi. Bu esa o'qituvchi va talabaning o'zaro hamkorlik darajasini oshiradi, kasbiy rivojlanish sur'atini tezlashtiradi hamda ta'lim samaradorligini yuqori pog'onaga ko'taradi.

Shunday qilib, raqamli ta'lim muhiti akmeologiya fanini nafaqat tarixiy tajriba nuqtayi nazaridan boyitadi, balki uni amaliyotda qo'llash imkoniyatlarini

kengaytirib, shaxsning har tomonlama kamolotini ta'minlashda muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan dabiyyotlar

- 1.Бодалев А.А. Акмеология как научная дисциплина. - М.: РАО, 1993. - 31с.
- 2.Бодалев А.А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения. - М.: 1998. С. 5.
- 3.Деркач А.А., Кузьмина Н.В. Акмеология: пути достижения вершин профессионализма. - М.: РАО, 1993. С 46.
- 4.А.П. Ситников Акмеологический тренинг. Теория, методика, психотехнологии. М.: «Технологическая школа бизнеса», 1996. 16-17 с.
- 5.Тарасова В.Н. Методологические основы акмеологического подхода к повышению качества образовательного процесса // Акмеология , научная сессия. - Под ред. Н. В. Кузьминой, А.М.Зимичева. - СПб.: Санкт-Петербургская Акмеологическая Академия, 1997. - 318с
- 6.Тарасова В.Н. Методологические основы акмеологического подхода к повышению качества образовательного процесса // Акмеология , научная сессия. - Под ред. Н. В. Кузьминой, А.М.Зимичева. - СПб.: Санкт-Петербургская Акмеологическая Академия, 1997. - 318с

